

Методичні вказівки
до вивчення дисципліни
“Основи риторики”
для студентів спеціальності
“Менеджмент організацій і адміністрування”
заочної форми навчання

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

**Методичні вказівки
до вивчення дисципліни
“Основи риторики”
для студентів спеціальності
“Менеджмент організацій і адміністрування”
заочної форми навчання**

Вінниця
ВНТУ
2017

Рекомендовано до друку Методичною радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 9 від 17.04.2014 р.)

Рецензенти:

Л. Є. Азарова, доктор філологічних наук, професор

Л. А. Мацко, кандидат філософських наук, доцент

Методичні вказівки до вивчення дисципліни “Основи риторики” для студентів спеціальності “Менеджмент організацій і адміністрування” заочної форми навчання / Уклад. О. Б. Залюбівська, М. Д. Прищак. – Вінниця : ВНТУ, 2017. – 39 с.

Методичні вказівки передбачається використовувати при виконанні контрольних робіт, підготовці до здачі іспитів студентами заочної форми навчання.

Методичні вказівки розроблені відповідно до програми дисципліни “Основи риторики”.

ЗМІСТ

1 Мета і завдання курсу ”Основи риторики”	4
2 Інформаційний обсяг дисципліни	6
3 Теми й плани практичних занять	8
4 Тести до курсу	10
5 Тлумачний словник термінів	15
6 Питання й завдання для самоконтролю	20
7 Рекомендації та вимоги до виконання контрольної роботи	23
8 Питання до заліку.....	31
9 Рекомендована література	33

1 МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ “ОСНОВИ РИТОРИКИ”

Ознаки риторичного Ренесансу, який розпочався в Європі у другій половині 20 ст., нині помітні й в Україні. Причини відродження риторики різноманітні. З одного боку, очевидними є суспільно-політичні, соціально-економічні причини, що потребують значного розширення логосфери особистості, активізації її мовленнєвої діяльності. З іншого боку, важливими постають причини психологічного характеру. Сучасній людині властиве прагнення вільно виявляти свою індивідуальність, неповторність. Поглиблення ж розбіжностей між людьми породжує труднощі, конфлікти у спілкуванні, знижує рівень комунікабельності. На кількості та якості міжособистісної та ділової комунікації позначається ще ряд соціально-психологічних факторів сьогодення: фактор ”особистої автономії” (уявлення про особисте ”я” як щось окреме і самодостатнє); фактор урбанізації і відчуження особистості; фактор ”інформаційного вибуху” (швидкий розвиток засобів масової інформації та комп’ютеризації суспільства). Згадані явища сучасного життя спричиняють актуальність риторики – науки про ефективну мисленнєво-мовленнєву діяльність.

Значущість риторики як навчальної дисципліни визначається її *універсальністю*: риторика пропонує алгоритм мисленнєво-мовленнєвої діяльності, який можна наповнити різним змістом – економічним, технічним, педагогічним тощо; *суспільно-гуманізуючим потенціалом*: риторика забезпечує людині розуміння мовленнєвого середовища, в якому вона знаходиться, орієнтацію у ньому, дає можливість формувати свою мовленнєву поведінку, оцінювати мовлення оточуючих. В умовах явного мовного нігілізму, українсько-російської двомовності, існуючих у вітчизняній логосфері, риторика покликана також привернути увагу до проблем саме українського мовлення, загострити почуття пошани до рідної мови, посилити вимогливість, принциповість у ставленні до власної мовленнєвої культури, до мовлення оточуючих. Отож, в процесі формування риторичної культури особистості відбувається не лише засвоєння нею системи знань, умінь і навичок, необхідних у публічному та діалоговому мовленні, що само по собі є професійно важливим, здійснюється також позитивний вплив на інтелектуальну (розвиток креативності, образності, швидкості, логічності мислення), моральну (вплив на сферу міжособистісних та професійних стосунків, розвиток толерантності, ввічливості, відповідальності за власну риторичну

діяльність тощо), естетичну (здатність відчувати і створювати красу слова, риторичного вчинку), психологічну (розвиток уваги, уваги, пам'яті, психофізичної свободи, впевненості у собі) сфери особистості фахівця.

Особливо важливого значення навчальний курс риторики набуває у підготовці спеціалістів, які працюватимуть у системі "людина – людина", зокрема, менеджерів. Професія менеджера як інтелектуальна професія пов'язана з активним мовленням, оскільки мовлення – основний інструмент організації та управління. За даними соціологічних досліджень, менеджер до 80% робочого часу витрачає на спілкування. Він збирає і передає інформацію; планує, перевіряє, оцінює діяльність інших людей; організовує і проводить ділові зустрічі, переговори тощо.

Відтак формування риторичної культури в єдності її компонентів (інтелектуально-творчого, мовностилістичного, етичного, психологічного, виконавського) є обов'язковою складовою професійної підготовки сучасних менеджерів.

Мета пропонованого курсу "Основи риторики" – сприяти формуванню риторичної культури студентів як сукупності риторичних знань і умінь, що сприяють успішному здійсненню риторичної діяльності у різних її формах, видах, жанрах, стилях (усне і письмове мовлення; монолог, діалог; побутове, ділове, наукове мовлення).

Структуру курсу визначають три розділи: історія риторики; теорія риторики; риторична практика.

2 ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ДИСЦИПЛІНИ

Тема № 1 Загальне поняття про риторику. Риторична культура в системі професійних якостей менеджера

Риторика як інтегральна дисципліна. Зв'язок риторики з психологією, психолінгвістикою, лінгвістикою, філософією, етикою, логікою, акторською майстерністю, соціологією. Риторична культура людини, риторична культура суспільства. Етичні засади риторичної діяльності. "Право на слово". Авторитет оратора. Толерантність, взаємоповага, діалогічність як риторичні цінності.

Тема № 2 Формування й розвиток ораторського мистецтва та риторики. Риторичний ідеал

Антична риторика як основа сучасної риторичної науки. Риторичні моделі софістів і Сократа. "Риторика" Аристотеля як узагальнення досвіду давньогрецьких риторів. Риторична спадщина Цицерона ("Про оратора", "Брут", "Оратор"). Риторика та раннє християнство. Видатний християнський оратор Візантії Іоанн Златоуст. Розвиток риторики в епоху середньовіччя та Відродження. Риторика 17 – 19 ст. Історія слов'янської риторики. Риторика у Київській Русі. Ораторське мистецтво Іларіона й Кирила Туровського. Риторика в Києво-Могилянській академії. Риторична спадщина Феофана Прокоповича. Вітчизняна риторика 19 – 20 століття. Причини занепаду й відродження риторичної науки. Сучасна риторика. Риторичний ідеал. Типологія риторичного ідеалу.

Тема № 3 Теорія риторики. Риторичний алгоритм мисленнєво-мовленнєвої діяльності

Порівняльний аналіз античних і сучасних визначень риторики. Риторика у колі наук. Давньогрецька схема риторики: етос – пафос – логос. Давньоримський риторичний канон: інвенція – диспозиція – елокуція – акція – меморія. Сучасні інтерпретації риторичного канону. Мовленнєвий вплив як базове поняття риторики. Винайдення (inventio) – перший розділ риторики, перший етап риторичної діяльності. Концепція – основа риторичного твору. Розташування (dispositio) – другий розділ риторики, другий етап риторичної діяльності. Поняття про композицію. Восьмичастинна композиція Квінтіліана. Універсальна тричастинна композиція. Риторична аргументація: логічні засоби аргументації, маніпулятивні засоби аргументації. Прикрашання (elocutio) – третій розділ

риторики, третій етап риторичної діяльності. Поняття про мовленнєву культуру оратора. Засоби мовленнєвої виразності: тропи та фігури. Виголошення. Психологічна підготовка оратора. Невербальний вплив оратора на аудиторію. Узгодження задуму промови із жестами, мімікою, емоціями оратора. Інтонація голосу оратора – важливий елемент риторичної дії. Взаємодія оратора з аудиторією. Спрямованість до слухачів. Управління поведінкою аудиторії. Способи активізації уваги слухачів. Мистецтво ставити запитання. Мистецтво відповідати на запитання. Зовнішній вигляд оратора. Помилки першого враження.

Тема № 4 Риторика діалогу

Етичні та психологічні основи ділового спілкування. Функції та види комунікації, причини неефективної комунікації. Методика встановлення контактів. Партнерство, регламентованість, дотримання прийомів ефективного слухання в діловому спілкуванні. Психологічні бар'єри в спілкуванні. Види ділового спілкування. Типи співрозмовників. Маніпулятивні ролі співрозмовників. Ділова бесіда, телефонна розмова, переговори. Ділові переговори. Метод принципівих переговорів. Особливості проведення наради, презентації, прес-конференції.

3 ТЕМИ Й ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1 Теорія риторики. Основні поняття та визначення

План

1. Загальне поняття про риторикку як мистецтво та науку. Поняття про риторичну культуру та її місце в системі професійних якостей менеджера.
2. Давньогрецька схема риторики: етос – пафос – логос. Давньоримський риторичний канон: інвенція – диспозиція – елокуція – акція – меморія.
3. Мовленнєвий вплив як базове поняття риторики.

Література

1. Абрамович С. Д. Риторика : навч. посібник. / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова. – Львів : Світ, 2001. – 240 с.
2. Карнеги Д. Как вырабатывать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично / Карнеги Д. – М. : Вече, 2003. – 656 с.
3. Мацько Л. І. Риторика : навч. посіб. для студ. вузів/ Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – 2-е вид., стер. – К. : Вища шк., 2006. – 311 с.
4. Михальская А. К. Русский Сократ. Лекции по сравнительно-исторической риторике: Учеб. пособие для студентов гуманитарных факультетов. / Михальская А. К. – М. : Издательский центр “Academia”, 1996. – 192 с.
5. Практикум з риторики. Методичні вказівки до виконання вправ та завдань з дисципліни “Основи риторики” для студентів спеціальності 7.050201 – “Менеджмент організацій” та магістрів усіх спеціальностей. / Уклад О. Б. Залюбівська. – Вінниця : ВНТУ, 2007. – 74 с.
6. Сагач Г. Риторика : навч. посібник. / Сагач Г. – К. : Вид. дім “ІнЮре”, 2000. – 568 с.
7. Сопер П. Основы искусства речи. / Сопер П. – Ростов-на-Дону : „Феникс”, 1999. – 448 с.
8. Хазагеров Г. Г., Корнилова Е.Е. Риторика для делового человека : учебн. пособие. / Г. Г. Хазагеров, Е. Е. Корнилова. – М. : Филинта, 2001. – 134 с.

Практичне заняття № 2 Риторичний алгоритм мисленнєво-мовленнєвої діяльності

План

1. Концепція – основа риторичного твору.
2. Композиція промови. Універсальна тричастинна композиція: вступ – основна частина – закінчення.

3. Риторична аргументація: логічні засоби аргументації, маніпулятивні засоби аргументації.
4. Комунікативні якості мовлення. Засоби мовленнєвої виразності: тропи та фігури. Їх роль у риторичному тексті.
5. Виголошення промови. Психологічна підготовка оратора. Голос оратора. Узгодження задуму промови з жестами, мімікою, емоціями оратора. Взаємодія оратора з аудиторією. Зверненість до слухачів. Способи активізації уваги слухачів.

Література

1. Абрамович С. Д. Риторика : навч. посібник. / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова. – Львів : Світ, 2001. – 240 с.
2. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка. / Абрамян В. Ц. – К. : Лібра, 1996. – 224 с.
3. Антисуржик : Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити. Навч. видання / За заг. ред. Сербенської О. – Львів : Світ, 1994. – 150 с.
4. Браун Л. Имидж – путь к успеху. / Браун Л. – СПб. : Питер Пресс, 1996. – 288 с.
5. Буяльський Б. А. Поезія усного слова. / Буяльський Б. А. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2005. – 192 с.
6. Валгина Н. С. Теория текста : учеб. пособ. / Валгина Н. С. – Москва : Логос, 2003. – 280 с.
7. Данильчук Л. А. Основы имиджа и этикета : учеб. пособ. / Данильчук Л. А. – К. : Кондор, 2004. – 234 с.
8. Казакова Л. С. Голосо-речевой тренинг и работа над литературным текстом : учеб.-метод. пособие / ЧГАКИ. / Казакова Л. С. – Челябинск, 2005. – 50 с.
9. Карнеги Д. Как вырабатывать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично / Карнеги Д. – М. : Вече, 2003. – 656 с.
10. Клюев Э. В. Риторика : учеб. пособие / Клюев Э. В. – М. : Приор-издат, 2005. – 270 с.
11. Практикум з риторики. Методичні вказівки до виконання вправ та завдань з дисципліни "Основи риторики" для студентів спеціальності 7.050201 – "Менеджмент організацій" та магістрів усіх спеціальностей. / Уклад О. Б. Залюбівська. – Вінниця : ВНТУ, 2007. – 74с.
12. Сагач Г. Риторика : навч. посібник. / Сагач Г. – К. : Вид. дім "ІнЮре", 2000. – 568 с.
13. Сопер П. Основы искусства речи. / Сопер П. – Ростов-на-Дону : "Феникс", 1999. – 448 с.

4 ТЕСТИ ДО КУРСУ

1. *Кого називають першими учителями риторики?*
 - а) Коракса, Лісія, Горгія Ісократа;
 - б) Сократа, Платона;
 - в) Аристотеля, Квінтіліана.
2. *Вкажіть головні морально-естетичні категорії риторики Сократа – Платона:*
 - а) істина, справедливість, краса, яка розуміється як впорядкованість промови;
 - б) тропи і фігури як квіти красномовства;
 - в) сувора послідовність і висока емоційність.
3. *Вкажіть ознаки риторики софістів:*
 - а) спрямованість риторичної діяльності на добро й справедливість;
 - б) спрямованість риторичної діяльності на інтелектуальний розвиток слухачів;
 - в) спрямованість на перемогу, маніпулювання слухачами, відсутність цінності істинності мовлення.
4. *Вкажіть найвідомішого оратора Давньої Греції:*
 - а) Демосфен;
 - б) Софокл;
 - в) Аристотель.
5. *Вкажіть найвідомішого оратора Давнього Риму:*
 - а) Цицерон;
 - б) Квінтіліан;
 - в) Юлій Цезарь.
6. *Чи представлена була риторика як навчальна дисципліна в системі освіти у 11–12 ст. у Київській Русі?*
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) невідомо.
7. *Назвіть видатного українського ритора 17 – поч. 18 ст.:*
 - а) Юрій Дрогобич;
 - б) Феофан Прокопович;
 - в) Петро Могила.
8. *Який вид красномовства розвивається в епоху середньовіччя?*
 - а) гомілетика;
 - б) епідейктичне красномовство;
 - в) дорадче красномовство.

9. Чи пов'язана риторика раннього християнства з традиціями античної риторики?
- а) так;
 - б) ні;
 - в) невідомо.
10. Назвіть видатного візантійського оратора IV століття:
- а) Нікола Буало;
 - б) Іоанн Златоуст;
 - в) Пер Абеляр.
11. Що таке інвенція?
- а) етап мисленнєво-мовленнєвої діяльності, на якому розробляється концепція риторичного тексту;
 - б) позитивна чи негативна спрямованість тексту промови;
 - в) поліфонія риторичного тексту.
12. Що таке диспозиція?
- а) розташування в просторі оратора й аудиторії;
 - б) вступна частина промови;
 - в) етап формування композиції промови.
13. Елокуція – це ...
- а) локальне розташування аргументів у основній частині промови;
 - б) виголошення промови;
 - в) вираження думок у дієвій словесній формі, правильній, точній, стислій, виразній.
14. Виберіть правильну послідовність:
- а) інвенція – диспозиція – елокуція – акція – меморія;
 - б) інвенція – диспозиція – елокуція – меморія;
 - в) елокуція – диспозиція – інвенція – акція – меморія.
15. Риторичний етос – це ...
- а) національні особливості риторики;
 - б) докази у промові, що апелюють до моралі, норм людської поведінки;
 - в) аристотельська концепція риторики.
16. Риторичний логос – це ...
- а) розумові здібності оратора;
 - б) ключові слова промови;
 - в) факти і докази виведенні логічним шляхом.
17. Риторичний пафос – це ...
- а) апеляція оратора до почуттів слухачів;
 - б) емоційно стримане закінчення промови;

в) стиль риторичної діяльності.

18. Вкажіть композиційно правильну послідовність:

а) етос – пафос – логос;

б) етос – логос – пафос;

в) пафос – етос – логос.

19. В процесі інвенції оратор повинен (виберіть правильні відповіді та розташуйте в правильному порядку):

а) вибрати тему виступу, гармонізуючи в ній індивідуальний і суспільний інтереси;

б) сформувати композицію промови;

в) вивчити промову напам'ять;

г) вибрати матеріал для промови з різних джерел;

д) чітко визначити мету промови;

е) створити текст, відповідно до вимог правильності, точності, стислості, доречності, виразності;

ж) розробити зміст промови, виділити коло питань, які будуть подані у промові;

з) продумати метод впорядкування матеріалу промови;

и) створити ефективні тропи і фігури, які будуть використані у промові.

20. Що оратор повинен зробити на етапі диспозиції? (вибрати правильні відповіді):

а) вибрати тему виступу, гармонізуючи в ній індивідуальний і суспільний інтереси;

б) сформувати композицію промови;

в) вивчити промову напам'ять;

г) вибрати матеріал для промови із різних джерел;

д) чітко визначити мету промови;

е) створити текст, відповідно до вимог правильності, точності, стислості, доречності, виразності;

ж) розробити зміст промови, виділити коло питань, які будуть подані у промові;

з) продумати метод впорядкування матеріалу промови;

и) створити ефективні тропи і фігури, які будуть використані у промові.

21. Завдання оратора в процесі елокуції (вибрати правильні відповіді):

а) вибрати тему виступу, гармонізуючи в ній індивідуальний і суспільний інтереси;

б) сформувати композицію промови;

в) вивчити промову напам'ять;

- г) вибрати матеріал для промови з різних джерел;
- д) чітко визначити мету промови;
- е) створити текст, відповідно до вимог правильності, точності, стислості, доречності, виразності;
- ж) розробити зміст промови, виділити коло питань, які будуть подані у промові;
- з) продумати метод впорядкування матеріалу промови;
- и) створити ефективні тропи і фігури, які будуть використані у промові.

22. *На етапі інвенції висувуються вимоги:*

- а) структурованості та цілісності промови;
- б) правильності, стислості, доцільності, виразності мовлення;
- в) змістовності, аргументованості тексту.

23. *На етапі диспозиції висувуються вимоги:*

- а) структурованості та цілісності промови;
- б) правильності, стислості, доцільності, виразності мовлення;
- в) змістовності, аргументованості тексту.

24. *На етапі елокуції висувуються вимоги:*

- а) структурованості та цілісності промови;
- б) правильності, стислості, доцільності, виразності мовлення;
- в) змістовності, аргументованості тексту.

25. *Що таке аргумент?*

- а) докази справедливості висунутої тези;
- б) основна ідея промови;
- в) ключове слово риторичного тексту.

26. *Який порядок аргументів у промові вважається найкращим?*

- а) висхідний (від слабких до сильних);
- б) низхідний (від сильних до слабких);
- в) Гомерів порядок (сильний – слабкий – найсильніший).

27. *Виділіть аргументи, які класифікуються як слабкі:*

- а) доказ від факту;
- б) доказ, виведений логічним шляхом;
- в) доказ від авторитету;
- г) доказ від сумніву оратора;
- д) доказ від обіцянки.

28. *Виділіть аргументи, які класифікують як сильні:*

- а) доказ від впевненості оратора;
- б) доказ від факту;
- в) доказ від авторитету;

- г) доказ логічного характеру;
 - д) доказ від загрози.
29. *Виділіть приклади невербальних засобів мовлення:*
- а) риторичне запитання, інтонація, міміка, жести;
 - б) міміка, жести, погляд, звертання;
 - в) інтонація, міміка, жести.
30. *Тропи – це ...*
- а) різноманітні способи вживання слів у переносному значенні;
 - б) варіанти композицій риторичного тексту;
 - в) трансформації структур речень з метою створення експресивності, динамічності висловлювань.
31. *Риторичні фігури – це ...*
- а) різноманітні способи вживання слів у переносному значенні;
 - б) варіанти композицій риторичного тексту;
 - в) трансформації структур речень з метою створення експресивності, динамічності висловлювань.
32. *Виділіть пораду, якою не слід користуватися гарному оратору*
- а) оратор має дивитися в очі своїм слухачам;
 - б) оратор не повинен дивитися лише на одного зі своїх слухачів;
 - в) оратор має дивитися поверх голів слухачів так, щоб складалося враження, наче він таки дивиться на них.
33. *Знайдіть неправильну пораду. Щоб справити гарне враження на слухачів, оратор має пам'ятати таке:*
- а) слід виглядати переможцем, з піднятою головою, легкою усмішкою, відкритим поглядом;
 - б) слід “обіймати” поглядом зал;
 - в) руки повинні висіти спокійно, вільно;
 - г) слід робити ритмічні рухи чи постукування.
34. *Знайдіть неправильну пораду. Страх сцени можна зменшити*
- а) глибоким діафрагмальним диханням;
 - б) фізичною розминкою перед виходом на сцену;
 - в) келихом спиртного напою;
 - г) візуалізацією майбутнього ораторського успіху.
35. *Гарне враження справляє оратор,*
- а) в якого руки висять спокійно і вільно;
 - б) який нервово потирає руки;
 - в) який крутить в руках ручку чи окуляри.

5 ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

1. Риторика – наука про ораторське мистецтво, про способи переконання, ефективні форми впливу на аудиторію з урахуванням її особливостей. Наука, яка досліджує закономірності ідеомовного циклу, інтегральна програма трансформації ідеї в слово (Н. Безменова). Філософсько-дидактична наука про закони управління мисленнєво-мовленнєвої діяльності (Г. Сагач).

2. Види красномовства – сфери застосування ораторського слова в суспільній ситуації (школа, церква, суд, політика, побут). Розрізняють академічне, церковне, судове, політичне, суспільно-побутове красномовство.

3. Епідейктичне красномовство – урочисте, похвальне красномовство.

4. Інвенція (inventio – лат. "винайти, що сказати") – перший розділ риторики, в якому розглядалась процедура попередньої рефлексії, тобто визначення теми й мети майбутнього виступу, розробки концепції, відбору матеріалу для промови. Інвенція пропонувала мовцю систематизувати власні знання про предмет мовлення, зіставити їх зі знаннями інших (тобто з тим матеріалом, що знайдений, наприклад, у літературі) і визначити, що з підготовленого матеріалу буде подано у промові. Таким чином, інвенція відповідала вимозі змістовності ораторської промови.

5. Пафос – у перекладі з грецького – пристрасність, ставлення оратора до своєї ідеї (захоплення, піднесення), яке передається слухачам; засоби переконання, що апелюють до почуттів слухачів. Реакція слухачів на промову визначається часто не стільки їхнім розумом, скільки їхніми емоціями. Задача оратора, таким чином, викликати необхідні почуття у слухачів (радість, співчуття, почуття справедливості, патріотизму, обурення тощо).

6. Етос – засоби переконання, які апелюють до норм людської поведінки. В першу чергу, засобом переконання є сам оратор (чи образ оратора), його моральні якості, які допоможуть встановити контакт з аудиторією, утвердити свій авторитет. До ораторських чеснот античної ритори відносили скромність, серйозність, доброзичливість.

7. Логос – засоби переконання, що апелюють до розуму (факти, логічні умовиводи).

8. Риторичне градуювання – це подання теми серією послідовних щаблів, роздроблення теми на підтеми та формулювання надтем.

9. Денотатний граф (денотат – зміст однієї мовної одиниці (слова, словосполучення, речення). Денотатний граф (система денотатів, пов'язана певними відношеннями) – це концепція розкладання цілого на частини, декомпозиція терміна на поняття, встановлення зв'язків між частинами й цілим (впорядкування понять).

10. Емпіричний матеріал – матеріал, що є результатом самостійної роботи оратора, його оригінальним внеском в розробку теми. Якість емпіричного матеріалу свідчить про креативні можливості мовця, його спроможність "генерувати" ідеї.

11. Енциклопедичний матеріал – це "чужий досвід", джерелами енциклопедичного матеріалу є енциклопедії, довідники, словники, монографії, статті, ділові документи, преса, телебачення, радіо, безпосереднє інтерв'ю тощо. Енциклопедичний матеріал – це цифри, факти, приклади, цитати, погляди різних людей, авторитетних у цій темі.

12. Диспозиція (dispositio – лат. "розташування") – другий розділ риторики, другий етап мисленнєво-мовленнєвої діяльності, етап організації, "аранжування" компонентів матеріалу, здобутого в процесі інвенції, процес побудови композиції промови. Диспозиція відповідає вимозі логічності, ясності, цільності ораторської промови.

13. План – структурна модель майбутнього ораторського тексту, його ідейний скелет.

14. Композиція (від лат. composition "складання, створення") – побудова виступу, співвідношення його окремих частин, відношення кожної окремої частини до виступу як єдиного цілого.

15. Універсальна тричастинна композиція – побудова виступу, що складається із трьох частин: вступу, основної частини, закінчення.

16. Дедуктивний метод впорядкування матеріалу – метод, що передбачає рух думки від загального до часткового, перехід від загальних сентенцій, положень до прикладів, фактів, випадків: від тези до її підтвердження. Це метод пошуку підтверджень висловленої ідеї. В античній риториці виклад матеріалу методом дедукції вважався найкращим і найбільш доцільним.

17. Індуктивний метод – метод, що передбачає рух мовленнєвого цілого від часткового до загального. Спочатку оратор викладає окремі факти, випадки, спостереження, а потім, після їх аналізу й оцінювання, вказує на закономірність, робить загальні висновки.

18. Аналогія (analogia "схожість, подібність") – схожість явищ, яка у певних ситуаціях є підставою для умовиводів; зіставлення об'єктів (явищ,

проблем, понять) з метою перенесення закономірностей з одного (відомого) на інший (менш відомий чи невідомий) об'єкт.

19. Елокуція (elocutio – лат. "прикрасити словом"). – третій розділ риторики, третій етап підготовки риторичного тексту, передбачає вираження думки в дієвій словесній формі, яка становить собою систему комунікативних якостей мовлення (правильність, точність, виразність, ясність, стислість, доцільність).

20. Правильність мовлення – відповідність мовлення встановленим правилам, нормам літературної мови. Як найважливіші в публічному мовленні (тому, що найпомітніше порушення саме цих норм) можна назвати лексичні, граматичні, орфоепічні норми.

21. Лексичні норми – передбачають розрізнення значень і семантичних відтінків слів, а також закономірності лексичної сполучуваності.

22. Граматичні норми – передбачають вибір правильної синтаксичної форми, правильного закінчення.

23. Орфоепічні норми – норми наголошування та вимови.

24. Тропи (гр. tropos „зворот”) – це різноманітні способи вживання слів у переносному значенні, таким чином створюються образи.

25. Метафора – один з головних тропів, перенесення назви з одного предмета на інший; заміна прямого найменування словом у переносному значенні.

26. Порівняння – один з головних тропів; зіставлення двох предметів (явищ, понять), які мають спільні ознаки.

27. Епітет – один з найпоширеніших тропів, образне означення, буквально перекладається як прикладка.

28. Гіпербола – троп, який визначають як перебільшення. Часто використовується для кількісних характеристик

29. Літота – троп, протилежний гіперболі, зменшення.

30. Іронія – троп, сутність якого у вживанні слова у значенні, протилежному буквальному значенню. Використовується з метою прихованої насмішки.

31. Фігури – синтаксичні засоби виразності, що передбачають трансформацію структури речення, сприяють експресивності, динамічності, ясності висловлювання.

32. Антитеза – риторична фігура, здійснюється для того, щоб поставити поняття у відношення контрасту, і не тільки ті поняття, які, в принципі, протилежні, але й поняття, що не пов'язані між собою явно, така

антитеза більш ефективна, створюється, таким чином, "гострий смисловий ефект" (Є. Ключев).

33. Повтор – фігура, що являє собою повторення одного чи кількох слів, або цілих речень.

34. Риторичне запитання – ствердження чи заперечення, що подається у формі запитання. Відповідь міститься у самому запитанні. Мета риторичного запитання – активізувати сприйняття слухачів, дати їм можливість домислити самому, щоб підказана думка стала їх власною.

35. Акція (aktio – лат. "дія, рух") – четвертий розділ класичної риторики, етап підготовки виступу, що відповідає за пластичне рішення виголошеної промови. Цицерон називав його "красномовством тіла". Акція дає рекомендації оратору щодо інтонаційної виразності, поведінки перед аудиторією.

36. Міміка – рухи м'язів обличчя, в яких виражаються емоції та почуття людини.

37. Інтонація – ритмо-мелодійний малюнок мовлення, що базується на підвищенні або пониженні тону.

38. Артикуляція – система положень органів, що вимовляють звуки. Чіткість артикуляції необхідна для оратора, визначається правильним положенням цих органів.

39. Темп мовлення – швидкість з якою проголошується промова. Занадто швидкий темп, як і занадто повільний, ускладнює сприйняття промови. Оптимальний темпоритм: 130 – 150 слів на хвилину.

40. Партитурні знаки – графічна розмітка написаного тексту з метою його правильного інтонування. Основні партитурні знаки: фразові паузи, дужки, лапки, знак наголосу, підвищення, пониження тону, злам інтонації, логічний наголос, уповільнення та прискорення темпу читання, легато. Розташовуються над та під рядками, у рядку.

41. Жест – система рухів рук та тіла, яка відіграє допоміжну, але важливу роль в ораторському виступі. Жести поділяються на автоматичні, ілюстративні, емоційні. Прикрашають промову, посилюють виразність промови, допомагають виділити основні думки, а саме, емоційні жести; оратору слід контролювати свої механічні жести, уникати їх.

42. Меморія (memoria – лат. "пам'ять") – п'ятий розділ класичної риторики, що пропонує мнемотехніку – прийоми запам'ятовування матеріалу.

43. Риторична етика – визначений традиційною мораллю та суб’єктивною аксіологією оратора ”омент істини”: оратор не може виголошувати аморальні речі.

44. Риторичний ідеал – система вимог до мовленнєвого твору, мовленнєвої поведінки. Риторичний ідеал є історично змінним, культуроспецифічним, соціально обумовленим.

45. Сократівський риторичний ідеал – риторичний ідеал, сформований на засадах діалогічності, гармонійності, істинності, добра, справедливості.

46. Софістський риторичний ідеал – риторичний ідеал, основними ознаками якого є: монологічність (категоричність, безапеляційність), агональність (агресивність, боротьба), релятивізм (відсутність цінності істинності).

6 ПИТАННЯ Й ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Історія риторики

1. Де й коли виникає красномовство як особливий вид творчої діяльності?
2. Назвіть передумови виникнення красномовства й риторики.
3. Що ви можете розказати про найвідомішого давньогрецького оратора Демосфена?
4. Чому софістів називають першими учителями риторики?
5. У чому принципова відмінність риторики Сократа й Платона від риторики софістів?
6. Розкрийте особливості риторики Аристотеля.
7. Розкрийте значення античної риторики для подальшого розвитку цієї науки.
8. Які особливості риторики середньовіччя?
9. Що таке гомілетика?
10. Розкрийте особливості риторики Відродження.
11. У чому причини занепаду риторики в 19 столітті?
12. Чому у 20 столітті розпочався риторичний ренесанс?
13. Чи була відома риторика в Київській Русі?
14. Назвіть видатних ораторів Київської Русі.
15. У чому значення Києво-Могилянської академії у розвитку української риторики та красномовства?
16. Розкрийте особливості красномовства в Радянському Союзі.

Теорія риторики

1. Які дві концепції риторики сформувалися в античну епоху? Поясніть причини.
2. Яке ключове поняття давньогрецької риторики?
3. У чому різниця між означенням риторики Аристотелем і Квінтіліаном?
4. Проаналізуйте сучасні означення риторики в порівнянні з античними.
5. Поясніть поняття “синкритичність логосу”.
6. У чому відмінність між давньогрецькою й давньоримською структурами риторики?
7. Поясніть сутність риторичних понять етос, пафос, логос. Як вони проявляються в промові?
8. Що таке “триєдина мета оратора”?
9. Розкрийте зміст давньоримської риторики.

10. Обґрунтуйте таку послідовність підготовки риторичного тексту: інвенція – диспозиція – елокуція.
11. Розкрийте сутність законів риторики, сформульованих Г. Сагач.
12. Чи залишається переконання у основних поняттях сучасної риторики?

Алгоритм створення риторичного тексту

1. Що таке інвенція?
2. Розкрийте зміст поняття "концепція риторичного тексту".
3. Поясніть сутність риторичного градування тексту. Яка його роль у формулюванні теми промови?
4. Чому перш ніж складати зміст промови, слід чітко визначити її загальну й конкретну мету?
5. Які є рекомендації до застосування "списку запитань" як методу формування змісту промови?
6. В яких темах доцільно застосовувати такий метод формування змісту як "коло асоціацій", а в яких "список запитань"?
7. Чому необхідно застосовувати інвенціональні процедури в їхній послідовності?
8. Чому диспозиція є необхідним етапом у процесі підготовки промови?
9. Що таке композиція?
10. Назвіть композиційні частини промови за Квінтіліаном. Поясніть мету кожної.
11. Чому тричастинну композицію називають природною?
12. За яких умов "рекламна" функція вступної частини промови стає домінуючою?
13. Поясніть сутність "вербування союзників" як функцію вступної частини промови.
14. Чому не слід починати промову з вибачень і виправдань "Я не оратор"?
15. Назвіть методи впорядкування матеріалу основної частини. Згадайте плюси й мінуси кожного.
16. Назвіть функції закінчення.
17. Поясніть слова П. Сопера "Виграні битви, міцні мости, захоплюючі цікаві промови – результат продуманого плану".
18. Назвіть комунікативні якості мовлення.
19. Поясніть сутність лексичних, граматичних, орфоепічних норм.
20. Поясніть сутність і значення таких якостей мовлення, як точність, стислість, багатство, виразність.
21. Що таке тропи?

22. Дайте означення й запропонуйте приклади таких тропів: метафора, епітет, порівняння, гіпербола?
23. Що таке риторичні фігури?
24. Дайте означення й наведіть приклади таких фігур: анафора, повтор, риторичне запитання, питально-відповідальний хід.

Енергетика оратора

1. Які існують методи подолання страху трибуни?
2. Опишіть правильну поставу оратора.
3. Що таке мовленнєве дихання.
4. Перерахуйте переваги діафрагмально-реберного дихання
5. Що таке артикуляція?
6. Яким є оптимальний темпоритм мовлення оратора?
7. Як повинен оратор використовувати свій погляд під час промови?
8. Поясніть фразу: "Жест не можна одягнути на себе, як смокінг".
9. Сформулюйте рекомендації щодо використання жестикуляції оратором.
10. Чи повинен оратор рухатися під час промови?
11. Назвіть головний постулат риторичної етики.

Риторичний ідеал

1. Що таке риторичний ідеал?
2. Поясніть історичну змінність риторичного ідеалу.
3. Поясніть культуроспецифічність риторичного ідеалу.
4. Поясніть соціальну обумовленість риторичного ідеалу.
5. Назвіть основні характеристики риторичної ситуації.
6. Що таке монологічність та діалогічність мовлення за змістом?
7. Що таке монологічність та діалогічність мовлення за формою?
8. Назвіть ознаки сократівського риторичного ідеалу.
9. Назвіть ознаки софістського риторичного ідеалу.

7 РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Згідно з навчальним планом студенти виконують одну контрольну роботу.

2. Робота пишеться державною мовою, подається в письмовому або друкованому варіанті (формат А4, шрифт 14 пт, півтора інтервала між рядками). Робота має бути зареєстрована в деканаті факультету та на кафедрі ФГН (секція ГН), ауд. 2360.

3. Термін подання контрольної роботи встановлюється згідно з графіком навчального процесу, але не пізніше як за 10 днів до початку сесії (дня складання заліку). Контрольні, що здані пізніше визначеного терміну, приймаються і перевіряються в десятиденний термін і студент складає залік в день, визначений для ліквідації заборгованості.

4. Якщо контрольна робота повторює одну зі зданих робіт, вона не зараховується і повертається студенту для доопрацювання.

5. Оскільки риторика практично орієнтована дисципліна, всі завдання також мають практичну спрямованість на мисленнєво-мовленнєву діяльність.

Контрольна робота складається з трьох питань.

1. Створити "Пам'ятку оратору".

2. Створити добірку прикладів риторичних тропів та фігур.

3. Написати переконувальну промову на пропоновану тему.

Питання № 1, № 2 загальні для всіх студентів, але зміст відповідей у кожного студента має бути індивідуальний. Вибір теми переконувальної промови (питання № 3) є вільним. Можлива ситуація, коли кілька студентів обирає одну й ту ж тему. Загальна вимога до текстів промов – авторська самостійність.

Рекомендації та вимоги до виконання завдання № 1

"Пам'ятка оратору" має складатися з 20–30 важливих, корисних, з погляду виконавця, правил, порад, рекомендацій щодо публічного мовлення.

Для виконання завдання слід використати не менше 6 джерел із пропонованого списку літератури. Має бути вказане точне посилання на джерело інформації, з посиланням на сторінки. Цитати з російської риторичної літератури мають бути перекладені українською мовою. Необхідно, щоб зібрані рекомендації охоплювали усі етапи риторичної діяльності: 1) докомунікативний етап (вибір та вивчення теми, підготовка тексту промови: інвенція, диспозиція, елокуція, репетиція); 2) комунікативний етап (подолання страху публічного виступу, встановлення і підтримка контакту з аудиторією, виголошення промови, прийоми утримання уваги слухачів, інтонація, жести, міміка, проксеміка); 3) пост-комунікативний етап (аналіз виступу, фіксація набутого досвіду).

Приклади

1. ”Переконати іншу людину можна лише за наявності внутрішньої переконаності мовця в істинності своєї ідеї”.

Зарецкая Е. Н. Риторика: Теория и практика речевой коммуникации / Зарецкая Е. Н. – М. : Дело, 1999. – 480 с.– С.115.

2. Група слухачів – це дещо більше, ніж просте скупчення людей. Вона підкорена законам психології уваги. У ній кожен схильний до тієї ж реакції, що і всі ... Слухачі висувають оратору особливі вимоги: вони надали йому головну роль – оратор повинен з цим рахуватись. Якщо він буде поводитись невпевнено, байдуже і наче перепрошуючи за свою місію, почуття очікування слухачів одразу ж зміниться на розчарування й досаду. Ще одна особливість психології слухачів: вони відчують потребу в інтимній і теплій атмосфері приватної бесіди. Їм не до душі дещо натягнута, офіційна обстановка публічної доповіді. Якщо оратор нічого не зробить, щоб змінити ситуацію, йому будуть це ставити за провину.

Сопер Поль Л. Основы искусства речи / Сопер Поль Л. – Ростов-на-Дону : ”Феникс”, 1999. – 448 с. – С. 147–148.

3. Як говорити так, щоб тебе розуміли:

- головна думка повинна виділятися і запам’ятовуватись;
- думка може виділятися повтором, інтонаційним підкресленням, запитаннями самому собі, її можна анонсувати на початку промови;

- все, що не стосується головної думки, повинно бути або прив'язане до неї, або відкинуте;
- можливими є відступи від головної думки для відпочинку, зняття напруження.

Хазагеров Г. Г. Риторика для делового человека : учебное пособие / Г. Г. Хазагеров, Е. Е. Корнилова – М. : Флинта : Московский психолого-социальный институт, 2001. – 136 с. – С. 120.

Рекомендації та вимоги до виконання завдання № 2

Використовуючи тексти періодичних видань поточного року (україномовні газети, журнали, публіцистичний стиль), створити добірку прикладів найпоширеніших риторичних тропів та фігур :

- епітет;
- метафора;
- порівняння;
- гіпербола;
- уособлення;
- іронія;
- риторичне запитання;
- питально-відповідальний хід;
- інверсія;
- повтор.

Визначити, яку роль відіграє наведений засіб виразності у тексті.

Обов'язковим є посилання на бібліографічне джерело.

Приклади

Епітет

”Кумівсько-сватівська кадрова політика настільки не передбачувана, що вчорашній опальний начальник завтра може повернутися у своє крісло”
// 33 канал. – 2010 р. – № 5. – 6 лютого. – С. 3.

Роль у тексті: яскрава, емоційно-оцінна (привертає увагу, запам'ятовується), об'ємна, але стисла, негативна характеристика явища.

Уособлення

Грип закрив вінницькі школи на карантин // "RIA". – 2010 р. – № 7. – 13 лютого. – С. 3.

Роль у тексті: образна стисла передача інформації; привертає увагу, запам'ятовується. Викликає необхідну емоцію у читача: представляючи грип як живу істоту, автор застерігає: "Будьте обережні!"

Теоретичний матеріал до виконання завдання № 3: розділ "Елокуція" в кн. : Практикум з риторики. Методичні вказівки до виконання вправ та завдань з дисципліни "Основи риторики" для студентів спеціальності 7.050201 – "Менеджмент організацій" та магістрів усіх спеціальностей / Уклад. О. Б. Залюбівська, – Вінниця : ВНТУ, 2007. – 74 с.

Рекомендації та вимоги до виконання завдання № 3

Загальні рекомендації до написання промови

Промова має бути невеликою за обсягом (1–1,5 аркуша друкованого тексту, 650–750 слів), розрахованою на 3–5 хвилин виступу.

Вибрати тему із пропонованого списку

1. Життя – це безперервний ланцюг власних відкриттів.
2. Заздрість не знає свята.
3. Вільний той, хто може не брехати.
4. Без правди горе (Т. Шевченко).
5. Лестощі – це стиль рабів.
6. Знання – це сила.
7. Дім, в якому немає книг, як тіло, позбавлене душі.
8. Краще синиця в руках, ніж журавель у небі?
9. Байдужість – це напівсмерть.
10. Байдужість – найвища жорстокість.
11. Доброта краща за красу.
12. Дружба може об'єднувати лише людей достойних.
13. Заговори, щоб я тебе побачив.
14. Мовчання – золото?
15. Хто стане слово слухати невчене? (І. Франко).
16. Іронія – відвага слабких.
17. Я живу в Україні! Я українець!
18. Дорога до Бога веде через Батьківщину.
19. Переможеш себе – переможеш світ.

20. Найвища освіта – самоосвіта.
21. Де грози падають – там райдуги встають (П. Тичина).
22. Мистецтво якщо не хліб, то вино життя.
23. Життя без мистецтва – варварство.
24. Уява більш важлива ніж знання (Ф. Енштейн).
25. Вчаться в тих, кого люблять.
26. Кохання – мова Бога.
27. Світ прекрасний.
28. Несправедливий мир краще справедливої війни.
29. Мислення – найдоблесніше заняття людини.
30. Мислення – це нове створення світу.
31. Інтелект – це пристрасть (Декарт).
32. Без свободи немає справедливості.
33. Свобода – ціна перемоги, яку ми одержуємо над собою.
34. Політика – то злість, ненависть, нелюбов (В. Винниченко).
35. Без честі нема людини.
36. Комай криницю у самому собі.
37. Якщо ти народжений без крил, не заважай їм рости (Коко Шанель).
38. Щастя там де пристрасть.
39. Військо можна перемогти – жінку ніколи (П. Загребельний).
40. Без віри в Бога людина розлюднюється.
41. Знайдений ідеал втрачає привабливість.
42. Іди і обрій розшириться.
43. Якби молодість знала, якби старість могла.
44. Шануй старих, як отця (Володимир Мономах).
45. У вуха дурня не говори.
46. Пияцтво – добровільне божевілля (Сенека).
47. Праця задарма краще неробства.
48. Насилля створило перших рабів, боягузтво їх увічнило.
49. Господи! Як грішно бути завжди праведним.
50. Шукай красу.

Визначившись із **темою**, сформулюйте **мету** промови. Пам'ятайте, чітко визначена мета полегшує подальшу роботу над текстом. Сформулюйте мету й основну ідею промови, винесіть їх за межі основного тексту.

Текст промови повинен мати чітку **композицію**: вступ, основну частину, закінчення. Зверніть увагу на деякі вимоги до композиційних частин. **Вступна частина** має бути простою, доцільною (такою, що

відповідає темі), разом з тим, оригінальною, позаяк основна функція вступу – рекламна – зацікавити, заінтригувати слухачів, налаштувати позитивно на сприйняття подальшої інформації. Промову можна почати з цікавого повідомлення, конкретної ілюстрації, випадку з власного життя, гумористичного зауваження, оригінальної авторитетної цитати, доречного прислів'я, приказки, фразеологізму, гострого, цікавого запитання.

Загальні вимоги до **основної частини** такі: чітка структурованість, впорядкованість матеріалу (можете застосовувати індуктивний, дедуктивний, хронологічний, ступеневий, порівняльний, причинно-наслідковий методи організації тексту), достатність аргументів, ясність, логічність розгортання основної ідеї. У **закінченні** слід підсумувати сказане, закріпити значення сказаного, сформувані у слухачів емоційне ставлення до предмета мовлення. Тому для закінчення підійдуть сентенції, афоризми, цитати, риторичне запитання, заклик. Закінчення, як і вступ, має бути стислим. Дотримуйтесь такої композиційної формули: вступна та прикінцева частини разом повинні мати менший обсяг, ніж основна частина.

Пам'ятайте, що високої оцінки заслуговує промова, в якій глибоко розкрита тема, відчувається **самостійність мислення ратора, наявна його власна позиція, власний досвід, власний погляд на проблему**.

При оцінюванні промови буде враховано також правильність, точність **мовлення**, багатство словникового запасу, мовленнєва виразність (вдале, доречне використання тропів і фігур).

При підготовці промови скористайтеся таким **алгоритмом підготовки риторичного тексту**.

Етап 1 **Вибір теми**

Назвіть вашу тему. Обґрунтуйте вибір теми: 1) у чому її актуальність, важливість, цікавість, корисність для слухачів-одногогрупників; 2) чому ви, як оратор, надаєте пріоритет цій темі (ви з нею обізнані, цікавитеся нею тощо).

Етап 2 **Визначення мети**

Невід'ємною рисою риторичного тексту є цілеспрямованість. Оратор може досягти мети виступу, лише якщо сам її усвідомлює і чітко визначає. Сформулюйте одним реченням мету вашої промови.

Етап 3 Підготовча техніка розробки змісту риторичного тексту

1) список запитань. Сформулюйте 10 – 15 запитань з вибраної теми. Пам'ятайте, що запитань може бути більше, ніж слід використати для створення промови, адже іноді недоречно, на перший погляд, запитання дає поштовх для формулювання важливої тези; 2) коло асоціацій. Добирання асоціацій до слів є ефективною тренувальною вправою, що розвиває творчу уяву, розширює і активізує словниковий запас мовця. У процесі підготовки риторичного тексту доцільно застосовувати техніку асоціацій до ключових понять. Це допоможе сформулювати власні визначення цих понять, провести певні паралелі, виявити зв'язки між поняттями (явищами, процесами), що додасть глибини і самостійності вашій промові. Отож, визначте ключові слова майбутньої промови і доберіть до них по 10 – 15 асоціацій.

Етап 4 Пошук енциклопедичного матеріалу

З різних джерел (словники, енциклопедії, книги, статті, матеріали преси, радіо, телебачення, художня література, власні соціологічні дослідження) доберіть факти, цифри, літературні приклади, цитати, афоризми, прислів'я, фразеологізми, які ви можете використати у промові. Пам'ятайте, що цього матеріалу має бути знайдено, вивчено, проаналізовано більше, ніж ви застосуєте у промові.

Таблиця 1 – Критерії оцінювання складеної промови

<i>1</i>	<i>2</i>
<i>Структурні компоненти</i>	Зміст
<i>Мета</i>	Усвідомлена оратором, відповідає темі, повністю реалізована у промові, актуальна, важлива, цікава, стосується інтересів аудиторії
<i>Концепція</i>	Глибоке чи поверхневе розкриття теми, самостійність (оригінальність) концепції, вміння побачити у темі проблеми, проблемність викладення, подання власної позиції, власного погляду на тему
<i>Композиція</i>	Чіткість, доцільність композиції, сумірність частин

Продовження таблиці 1

1	2
<i>Вступ</i>	Оригінальність, простота, природність, динамічність початку промови, доцільність вступу, відповідність темі (чи подана тема у вступі), реалізація функції зацікавлення слухачів, наявність інтриги
<i>Основна частина</i>	Структурованість, впорядкованість матеріалу, достатність прикладів, аргументів, наявність стрижневої ідеї (проблеми), чіткість, ясність, логічність розгортання основної ідеї
<i>Закінчення</i>	Виконання функції заключної частини, стислість, чіткість, відповідність темі і меті промови, логічна завершеність
<i>Засоби переконання</i>	Що у промові є засобом переконання? Чи достатня кількість аргументів? Особливості аргументації. Характеристика аргументів (сильні, слабкі, неістинні). Порядок аргументів
<i>Мова промови</i>	Правильність, ясність, точність мовлення, багатство словникового запасу, вільне володіння українською мовою, русизми, наявність слів-паразитів, стилістична відповідність, мовленнєва виразність (доцільність використання тропів і фігур), використання цитат, фразеологізмів, прислів'їв тощо
<i>Виголошення</i>	Встановлення контакту з аудиторією, вміння підтримувати увагу слухачів, психофізична свобода (рухи, жести, міміка), природність поведінки, читання тексту чи вільне володіння матеріалом, емоційність виступу, інтонаційна виразність (чіткість артикуляції, темпоритм, сила голосу, вміння користуватися логічними та психологічними паузами, емоційність), вміння виділити інтонаційно головну думку

8 ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

Історія риторики

1. Місце ораторського мистецтва в античній культурі.
2. Зародження й розвиток риторики в Давній Греції. Коракс. Горгій. Сократ.
3. Риторичні концепції софістів та Сократа.
4. Риторика Аристотеля. Її історична та наукова цінність.
5. Риторика та ораторське мистецтво у Стародавньому Римі. Цицерон, Квінтіліан.
6. Розвиток риторики в період раннього християнства. Іоанн Златоуст.
7. Розвиток риторики в епоху Середньовіччя та Відродження.
8. Риторика та ораторське мистецтво в Київській Русі. Іларіон та Кирило Туровський.
9. Риторика та ораторське мистецтво в Україні в 16–18 ст.
10. Викладання риторики в Києво-Могилянській академії. Феофан Прокопович. Занепад і відродження риторики в Європі 19–20 ст.
11. Вітчизняна риторика 20 ст.

Теорія риторики

1. Класичні та сучасні визначення риторики. Аналіз дефініцій.
2. Предмет і завдання риторики як лінгво-дидактичної дисципліни.
3. Риторика у колі наук. Зв'язок риторики з філософією, лінгвістикою, психологією, педагогікою.
4. Види красномовства (дорадче, академічне, судове, епідейктичне).
5. Основні риторичні поняття. Риторична ситуація: оратор, аудиторія, промова.
6. Закони риторики за концепцією Г. Сагач.
7. Категорії: етос, пафос, логос у риторичних концепціях Ю. Рождественського, Г. Сагач, Є. Ключова.
8. Іntenція як перший етап мисленєво-мовленнєвого процесу.
9. Вибір теми промови. Мотивація. Індивідуальний, груповий, суспільні інтереси.
10. Градування теми промови.
11. Визначення мети промови. Загальна й конкретна мета. Визначення виду промови (інформаційна, розважальна, переконуюча).
12. Способи розгортання тексту: спосіб запитань, асоціативний спосіб, денотатний граф.
13. Диспозиція як розділ риторики та етап підготовки промови.

14. Композиція ораторської промови. Загальна характеристика.
15. Розгорнута восьмичастинна композиція Квінтіліана.
16. Універсальна тричастинна композиція.
17. Вступна частина промови. Функції та структура вступу. Засоби активізації уваги слухачів. Вимоги до вступної частини.
18. Основна частина промови.
19. Форми викладення матеріалу: опис, міркування, розповідь.
20. Прийоми формулювання понять: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення.
21. Методи впорядкування промови: хронологічний, індуктивний, дедуктивний, концентричний, метод аналогій тощо.
22. Особливості основної частини переконуючої промови. Аргументація. Сильні та слабкі аргументи, порядок розташування аргументів.
23. Заклучна частина промови, її функції та структура. Вимоги до заключної частини.
24. Елокуція як розділ риторики та етап підготовки промови.
25. Основні вимоги до риторичної промови: правильність, виразність, точність, стислість, доцільність.
26. Мовленнєві засоби виразності. Тропи та фігури, їх роль у риторичному тексті.
27. Виголошення промови. Поведінка оратора перед аудиторією. Кінесика.
28. Інтенація, її складові. Значення інтонації у виголошенні промови.
29. Логосфера та риторичний ідеал. Аналіз понять.
30. Культуроспецифічність, історична змінність, соціальна обумовленість риторичного ідеалу.
31. Ознаки риторичного ідеалу за концепцією А. Михальської.
32. Типи риторичних ідеалів сучасної вітчизняної логосфери.
33. Поняття "мовленнєва агресія". Типи дискусивної зброї за Р. Бартоном.
34. Риторика і суспільство. Влада як право на мовлення. Риторика влади.
35. Мовленнєва поведінка соціальних лідерів. Особливості мовленнєвої поведінки соціальних лідерів в тоталітарній та демократичній державі.
36. Значення риторичної грамотності в сучасному суспільстві.

Риторична практика

1. Риторичний аналіз пропонованих прикладів ораторської промови.
2. Риторичний аналіз створеної (в межах контрольної роботи) переконувальної промови.

9 РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамович С. Д. Риторика : навч. посібник. / С. Д. Абрамович, М. Ю. Чікарькова. – Львів : Світ, 2001. – 240 с.
2. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка. / Абрамян В. Ц. – К. : Лібра, 1996. – 224 с.
3. Авеличев А. К. Возвращение риторики. – В кн.: Общая риторика. / Авеличев А. К. – М. : Прогресс, 1986. – 392 с.
4. Александров Д. Н. Риторика : учеб. пособие для вузов / Александров Д. Н. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 534 с.
5. Анисимова Т. В. Современная деловая риторика : учеб. пособие / Т. В. Анисимова, Е. Г. Гимпельсон – 2-е изд, стер. – М. : Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж : Издательство НПО "Модек", 2004. – 432 с.
6. Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити. навч. видання / За заг. ред. Сербенської О. – Львів : Світ, 1994. – 150 с.
7. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. / Антоненко-Давидович Б. – К. : Либідь, 1991. – 256 с.
8. Аннушкин В. И. История русской риторики: Хрестоматия / Аннушкин В. И. – М. : Академия, 1998. – 416 с.
9. Аристотель. Риторика. Поэтика / Аристотель; Ред. И. В. Пешков, Г. Н. Шелогурова, Пер. с древнегреч. О. П. Цыбенко / Аристотель; Ред. И. В. Пешков, Г. Н. Шелогурова. Пер. с древнегреч. О. П. Цыбенко. – 2-е изд., перераб. – М. : Лабиринт, 2005. – 256 с.
10. Атватер И. Я. Вас слушаю: советы руководителю, как правильно слушать собеседника. / Атватер И. – М. : Экономика, 1984. – 112 с.
11. Бабич Н. Д. Основы культуры мовлення / Бабич Н. Д. – Львів : Світ, 1990. – 232 с.
12. Безменова Н. А. Очерки по теории и истории риторики. / Безменова Н. А. – М.: Наука, 1991. – 215 с.
13. Бескова И. А. Как возможно творческое мышление? / Бескова И. А. – М. : ИФРАН, 1993. – 198 с.
14. Браун Л. Имидж – путь к успеху. / Браун Л. – СПб. : Питер Пресс, 1996. – 288 с.
15. Буяльський Б. А. Поезія усного слова. / Буяльський Б. А. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2005. – 192 с.

16. Валгина Н.С. Теория текста : учеб. пособ. / Валгина Н. С. – Москва : Логос, 2003. – 280 с.
17. Вандишев В. М. Риторика: Екскурс в історію вчень і понять: навч. посіб. для студ. вузів / Вандишев В. М. – К. : Кондор, 2006. – 264 с.
18. Введенская Л. А., Л. Г. Павлова Деловая риторика. / Л. А. Введенская, Л. Г. Павлова. – Ростов н/Д : "МарТ", 2001.
19. Волков А. А. Курс русской риторики / Волков А. А. – М. : Издательство храма св. муч. Татианы, 2001. – 480 с.
20. Волошинов В. Н. (Бахтин М. М.). Слово в жизни и слово в поэзии. // Бахтин под маской. Вып. 5 (1). Статьи круга Бахтина. / Волошинов В. Н. – М., 1996.
21. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / Гальперин И. Р; [изд. 5-е, стереотипн.]. – М. : КомКнига, 2007. – 144 с.
22. Гаспаров М. Л. Цицерон и античная риторика. // Марк Туллий Цицерон. Три трактата об ораторском искусстве. / Гаспаров М. Л. – М. : Издательство "Наука", 1972. – 471 с. – С. 7–74.
23. Гиндин С.М. Риторика и проблемы структуры текста. – В кн.: Общая риторика: Пер. с фр. / Дюбуа Ж., Пир Ф., Тринон А. и др.; Общ. ред. и вступ. ст. Авеличева А. К. – М. : Прогресс, 1986 – 392 с.
24. Голуэй Т. Слова, изменившие мир / Голуэй Терри; [пер с англ. Г. Сахацкого]. – М. : Эксмо, 2011. – 384 с.
25. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект / Гоулман Дэниел; пер. с англ. Исаевой А.П. – М. : АСТ: АСТ МОСКВА; Владимир : ВКТ, 2009. – 478 с.
26. Далецкий Ч. Практикум по риторике : экспериментальное учебное пособие / Далецкий Ч. – М. : Издательский центр АЗ, 1996. – 192 с.
27. Данильчук Л. А. Основы имиджа и этикета: учеб. пособ. / Данильчук Л. А. – К.: Кондор, 2004. – 234 с.
28. Добрович Л. Б. О психологии и психогигиене общения. Кн. для учителя и родителей. – М.: Просвещение, 1987. – 207 с.
29. Етика ділових стосунків : навч. посібник / О. Й. Лесько, М. Д. Прищак, О. Б. Залюбівська, Г. Г. Рузакова. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 310 с.
30. Диагностика и развитие компетентности в общении / Жуков Ю., Петровская Л., Растяников П. – М. : МГУ, 1990. – 104 с.
31. Занюк С.С. Психологія мотивації : навч. посібник / Занюк С. С. – К. : Либідь, 2002. – 304с.
32. Зарецкая Е. Н. Риторика: теория и практика речевой коммуникации. 2-е изд. / Зарецкая Е. Н. – М. : Дело, 1999. – 480 с.

33. Зимняя И. А. Лингвопсихология речевой деятельности / Зимняя И. А. – М. : Московский психолого-социальный институт, Воронеж : НПО «МОДЭК», 2001. – 432 с.
34. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Ильин Е. П. – СПб. : Питер. – 2000. – 512 с.
35. Искусство разговаривать и получать информацию. Хрестоматия / Сост. Лозовский Б. Н. – М. : Высшая школа, 1993. – 303 с.
36. Казакова Л. С. Голосо-речевой тренинг и работа над литературным текстом : учеб.-метод. пособие / ЧГАКИ. / Казакова Л. С. – Челябинск, 2005. – 50 с.
37. Карнеги Д. Как вырабатывать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично / Карнеги Д. – М. : Вече, 2003. – 656 с.
38. Ключев Э. В. Риторика. Учебное пособие для высших учебных заведений / Ключев Э. В. – М. : Приор-издат, 2005. – 270 с.
39. Колотілова Н. А. Риторика : навч. посіб. для студ. вузів/ Колотілова Н. А. – К. : ЦУЛ, 2007. – 232 с.
40. Корнилова Е. Н. Риторика – искусство убеждать. Своеобразие публицистики античной эпохи : учебное пособие. / Корнилова Е. Н. – М. : Изд-во УРАО, 1998. – 208 с.
41. Леонтьев А. А. Психология общения : учеб. пособие для вузов / Леонтьев А. А. – М. : Смысл: Академия, 2007. – 368 с.
42. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность / Леонтьев А. А. – М. : Просвещение, 1969. – 214 с.
43. Лінклейтер К. Освобождение голоса. – Ел. ресурс: http://www.tonmeister.ru/images/stories/Linkleiter_osvobojdienie_golosa.pdf
44. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история / Лотман Ю. М. – М. : ”Языки русской культуры”, 1996. – 464 с.
45. Лотман Ю. М. Риторика // Избранные статьи в 3-х томах. Т.1. Статьи по семиотике и типологии культуры / Лотман Ю.М. – Таллинн : ”Александра”, 1992. – 480 с.
46. Мацько Л. І. Риторика : навч. посіб. для студ. вузів / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – 2-е вид., стер. – К. : Вища шк., 2006. – 311 с.
47. Мацько Л. І. Стилїстика української мови: Підручник / Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М.; За ред. Мацько Л. І. – К. : Вища шк., 2003. – 462 с.

48. Мельникова С. В. Деловая риторика (речевая культура делового общения) : учеб. пособие / Мельникова С. В. – Ульяновск : УлГТУ, 1999. – 106 с.
49. Ментцель В. Риторика: искусство говорить свободно и убедительно / Ментцель В. – М. : ОМЕГА-Л, 2007. – 132 с.
50. Меш Г. Ш. 10 уроків ораторської майстерності тим, хто вчиться виступати публічно / Меш Г. Ш. – К. : Український НДІ проблем молоді, 1993.
51. Михальская А. К. Основы риторики: Мысль и слово / Михальская А.К. – М. : Просвещение, 1996. – 416 с.
52. Михальская А. К. Русский Сократ. Лекции по сравнительно-исторической риторике : учеб. пособие / Михальская А. К. – М. : Издательский центр "Academia", 1996. – 192 с.
53. Мицич П. Как проводить деловые беседы / Мицич П. – М. : Экономика, 1987. – 208 с.
54. Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. / Микитась В. – К. : Абрис, 1994. – 287 с.
55. Мовчан М. П. Мова – явище космічне : есе, літературно-критичні статті / Мовчан М. П.; Ред. Клічак В. – Київ : Всеукр.т-во "Просвіта", 1994. – 168с.
56. Монахова Т. В. Дискурсивна риторика : навч. посібник / Монахова Т. В. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – 124 с.
57. Никольская С. Т. Техника речи (Методические рекомендации и упражнения для лекторов). / Никольская С. Т. – М. : Издательство "Знание", 1978. – 80 с.
58. Ниренберг Дж. Маэстро переговоров / Ниренберг Дж. – Минск : Парадокс, 1996. – 416 с.
59. Общая риторика / Общ. ред. и вступ. ст. Авеличева А. К. – М. : Прогресс, 1986 – 392 с.
60. Олійник Г. І. М. Т. Ціцерон – вершина римського красномовства. / Олійник Г. І. – К. : Либідь, 1990. – 92 с.
61. Ораторы Греции. / М. Гаспаров (сост). Пер. с древнегреч. – М. : Художественная литература, 1985. – 495 с.
62. Отто Э. Слово предоставлено Вам: Практические рекомендации по ведению деловых бесед и переговоров / Отто Э. – М. : Экономика, 1988. – 142 с.
63. Пиз А. Язык телодвижений / Пиз А. – Нижний Новгород: "Ай Кью", 1992. – 265 с.

64. Платон. Діалоги / Пер. з давньогр. Д. Коваль – К. : Основи, 2000. – 355 с.
65. Плутарх. Порівняльні життєписи. – К. : Дніпро, 1991. – 448 с.
66. Пономарев Я. А. Психологія творчества / Пономарев Я. А. – М. : "НАУКА", 1976. – 304 с.
67. Потебня А. А. Мысль и язык / Потебня А. А. – К. : Синто, 1993. – 191 с.
68. Практикум з риторики. Методичні вказівки до виконання вправ та завдань з дисципліни "Основи риторики" для студентів спеціальності "Менеджмент організацій" та магістрів усіх спеціальностей. / Уклад. О. Б. Залюбівська. – Вінниця : ВНТУ, 2007. – 74 с.
69. Прокопович Ф. Філософські твори. В 3-х т. / Прокопович Ф. – К., 1979. – Т. 1. Про риторичне мистецтво.
70. Речи известных русских юристов. Сост. П. М. Захаров, Е. П. Черкашина. – М. : Юридическая литература, 1985. – 544 с.
71. Різун В. В. Літературне редагування / Різун В. В. – К. : Либідь, 1996. – 240 с.
72. Рождественский Ю. В. Теория риторики. / Рождественский Ю. В. – М. : "Добросвет", 1997. – 600 с.
73. Савкова З. В. Энергия живого слова / Савкова З. В. – СПб. : "Знание", 1991. – 28 с.
74. Савкова З. В. Техника звучащего слова : учеб. пособие. / Савкова З. В. – СПб., 1997. – Ел. ресурс: http://www.tonmeister.ru/images/stories/Savkova_tekhnika_zvuchashego_slova.pdf
75. Сагач Г. М. Похвальне красномовство : практ. посіб. / Сагач Г. М.; Ін-т зміну і методів навчання. – К. : ІЗМН, 1996. – 154 с.
76. Сагач Г. Риторика : навч. посібник. / Сагач Г. – К. : Вид. дім "ІнЮре", 2000. – 568 с.
77. Сверстюк Є. Свобода слова і культура думки // Сверстюк Є. О. На святі надій : Вибране / Сверстюк Є. О. – К. : Наша віра, 1999. – 781 с.
78. Семенов О. М. Культура наукової української мови/ Семенов О. М.– К. : Академія, 2010. – 216 с.
79. Сергеич П. Искусство речи на суде / Сергеич П. – М. : Юрид. лит., 1988. – 384 с.
80. Сопер П. Основы искусства речи. / Сопер П. – Ростов-на-Дону : "Феникс", 1999. – 448 с.
81. Станиславский К. С. Работа актёра над собой / Станиславский К. С. – М. : Искусство, 1951. – 668 с.

82. Сценическая речь : учебник / Под ред. И. П. Козляниновой и И. Ю. Промптовой. 3-е изд. – М. : Изд-во "ГИТИС", 2002. – 511 с.
83. Таранов П. С. Искусство риторики / Таранов П. С. – Симферополь, 2001. – 576 с.
84. Таранов П. С. Приемы влияния на людей: Универсальный ключ к личности / Таранов П. С. – М. : ГРАНД, 1997. – 603 с.
85. Теория и практика сценической речи. Коллективная монография / Отв. ред. В. Н. Галендеев. – СПб.: СПбГАТИ, 2005. – 135 с.
86. Томан І. Мистецтво говорити / Томан І. – К. : Радянська школа, 1986. – 222 с.
87. Фишер Р. Путь к согласию, или переговоры без поражения / Р. Фишер., У. Юри. – М. : Наука, 1992. – 158 с.
88. Хазагеров Г. Г. Риторика для делового человека : учеб. пособие. / Г. Г. Хазагеров, Е. Е. Корнилова. – М. : Филинта, 2001. – 134 с.
89. Хазагеров Г. Г. Риторика / Серия "Учебники, учебные пособия" / Г. Г. Хазагеров, И. Б. Лобанов. – Ростов н/Д : Феникс, 2004. – 384 с.
90. Чибісова Н. Г. Риторика: навч. посібник / Н. Г. Чибісова, О. І. Тарасова. – Київ : Центр навч. літератури, 2003. – 228 с.
91. Чихачев В. П. Лекторское красноречие русских ученых XIX века / Чихачев В. П. – М. : Знание, 1987. – 100 с.
92. Чмут Т. К. Етика ділового спілкування : навч. посібник / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка – К. : Вікар, 2003. – 223 с.
93. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування : навч. посібник / Цимбалюк І. М. – К. : ВД "Професіонал", 2004. – 304 с.
94. Цицерон М. Три трактата об ораторском искусстве. / Цицерон М. – М. : Научно-издательский центр "Ладомир", 1994. – 475 с.
95. Цзен Н. Психотренинг. Упражнения и игры. / Н. Цзен, В. Пахомов. – М. : Независимая фирма "Класс", 1999. – 272 с.
96. Шипунов С. Харизматичный оратор : руководство к курсу "Словесная импровизация" / Сергей Шипунов. – 4-е изд. – М. : Издатель Шипунов С. А. (Университет Риторики и Ораторского Мастерства), 2011. – 288 с.
97. Шмидт Р. Искусство общения / Шмидт Р. – М. : Интерэксперт, 1992. – 77 с.
98. Шостром Э. Анти-Карнеги, или человек-манипулятор / Шостром Э. – Минск, 1992. – 127 с.
99. Юнина Е. А. Педагогическая риторика : учеб. пособие / Юнина Е. А. – Пермь : ПОИПКРО, 1995. – 108 с.

Навчальне видання

**Методичні вказівки
до вивчення дисципліни
“Основи риторики”
для студентів спеціальності
“Менеджмент організацій і адміністрування”
заочної форми навчання**

Редактор В. Дружиніна

Коректор З. Поліщук

Укладачі: Прищак Микола Дем'янович

Залюбівська Оксана Броніславівна

Оригінал-макет підготовлено О. Залюбівською

Підписано до друку 03.01.2017 р.
Формат 29,7×42¼. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 2,3.
Наклад 40 пр. Зам. № 2017-011.

Вінницький національний технічний університет,
навчально-методичний відділ ВНТУ,
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, к. 2201.
Тел. (0432) 59-87-36.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

Віддруковано у Вінницькому національному технічному університеті
в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 59-87-38.
publish.vntu.edu.ua; email: kivc.vntu@gmail.com.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.